

הרב יואל פרידמן

נקודות במשנתו של מו"ר הרב יעקב אריאל שליט"א במצוות התלויות בארץ

בערב שנת השמיטה תשמ"ז הקימו יחד מו"ר הרב יעקב אריאל שליט"א והרב יגאל קמינצקי את מכון 'התורה והארץ' בגוש קטיף. המגמה בהקמת המכון לא הייתה רק לתת מענה לחקלאים הרבים שהפריחו את השממה בגוש קטיף, אלא להתמודד ברמה הארצית בבעיות ההלכתיות שמציבה בפנינו החקלאות המודרנית. להציב דגל שמחבר בין תורה לארץ, להראות הדרכים והפתרונות המאפשרים להיות בני תורה ששומרים על ההלכה קלה כבחמורה, ומאידך גיסא להיות חקלאיים מקצועיים ואיכותיים כיהא לחקלאי מדינת ישראל.

במאמר זה אנו רוצים לציין כמה נקודות ממשנתו של מו"ר הרב יעקב אריאל, שכן תשובותיו בהלכות זרעים רבות הנה ומקובצות בשני כרכים של השו"ת 'באהלה של תורה', חלק ג' וחלק ד', מלבד מאות ואלפי תשובות שהוא ענה בעל פה. נתמקד בכמה תשובות שיש בהן סברות ייחודיות אשר היו משמעותיות בהקשר לכמה מן המיזמים שקידם מכון 'התורה והארץ' במשך השנים. מיזמים אלו נעשו בעידודו של הרב ועל פי הנחיותיו, וחלק מן ההנחיות באות לידי ביטוי בתשובות שמוזכרות להלן. חשוב להדגיש שבמסגרת המאמר הזה אנו מתייחסים רק לכמה סברות בסיסיות וייחודיות, אך מטבעם של דברים הן אכן מהוות רק נקודות יחידות מתוך התשובות, והרוצה לרדת לעומקה של הלכה צריך לעיין בתשובות המלאות, שבהן ביסס הרב את ההלכה כיד ה' הטובה עליו.

א. ייחודה של תורת ארץ ישראל

בהקדמה לכרך הראשון של ספרי 'התורה והארץ' מסביר מו"ר הרב אריאל שליט"א שאין סתירה בין הארץ החומרית לכאורה לבין התורה המופשטת, אלא אדרבה, תורת ארץ ישראל היא זו היודעת להביט על התורה ועל הארץ בהרמוניה. כך הוא כתב ביום העצמאות המ"א למדינת ישראל:

תורה וארץ קשורים זה בזה כשלהבת בגחלת. ארץ ישראל בלי תורה – אומר הפתגם העממי – כגוף בלי נשמה. ומאידך: אין תורה כתורת ארץ ישראל. ולדעת הרמב"ן, כל המצוות שבתורה עיקר חיובן בארץ ישראל. ומקרא מפורש צווח ואומר: מלכה ושריה בגויים – אין תורה. הנתק הפיזי שבין הארץ לבין העם,

בשנות הגלות הארוכות, גרם בראיה שטחית, להפרדה מלאכותית בין התורה לבין הארץ... עם ההתנערות מעפר של עם ישראל וארצו בדורות האחרונים, בהקיץ הקץ המגולה: ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבא, התלקחה השלהבת שבגחלת והפכה לאש להבה, אור חדש האיר על ציון ותור חדש הגיע לתורת ארץ ישראל, ארץ ישראל חזרה לתפוס את מקומה הראוי כמרכז התורני הגדול והחשוב ביותר בעולם היהודי. לימוד התורה וקיומה פורחים מחדש במקומם הטבעי...

משמעותה של תורת ארץ ישראל שהיא תמימה, שהיא הרמונית, והיא כמובן באה לידי ביטוי מיוחד במצוות התלויות בארץ. העיסוק בה בצורה מעמיקה לשם מציאת פתרונות לחקלאות הארצישראלית המתחדשת מרומם את החקלאות באורה של תורה. הנקודה השנייה שמדגיש הרב היא שתפקידו של המכון להיות זרוע של הרבנות הראשית לדורותיה, שכן תורתה ופסקיה אינם מיועדים לאנשים או לקהילות פרטיות בלבד, אלא הם מיועדים אותם לכלל הציבור במדינת ישראל. עובדה זו בוודאי מפנה את המבט וזווית הראייה לאופקים רחבים הרבה יותר כשהיא מצריכה את ראיית המכלול. לכן אין זה מקרה שמכון 'התורה והארץ' הוקם בערב השמיטה, כי בשמיטה, יותר מבכל שאר המצוות, יש צורך בראייה כוללת וציבורית. וכך כתב הרב בהמשך:

ב"ה הולכת ומתפתחת התישבות חדשה בארץ ישראל, שרעיון אחד התורה והארץ הוא הדלק המזין את קיומה ושגשוגה. ועובדה היא, שבשנים האחרונות זוהי ההתישבות העיקרית בא"י. ובתוכה ומתוכה עלה גם קול התורה בכמות ובאיכות, קולה של תורת א"י, תורת ה' תמימה, שלמה, המאחדת בתוכה את כל הקצוות, והמתפרשת על תחומי יצירה רחבים, הממריצים את לומדיה לעסוק בבעיות חדשות ובנושאים מגוונים, להגדיל תורה ולהאדירה. מכון התורה והארץ, השוכן כבוד בגוש התישבות חלוצי חדש, ההולך ונבנה בחוף עזה, מבטא את הרעיון האמור. בשנות קיומו המעטות זכה כבר למעמד בכורה להיות זרועה של הרבנות הראשית לישראל בישום המצוות התלויות בארץ במציאות המתחדשת...

ב. הפן הציבורי של השמיטה

אחד מן המיזמים הגדולים שהציב המכון בשמיטות האחרונות, בהדרכתו של מו"ר הרב אריאל, היה 'אוצר הארץ'. מדובר בגוף שהציב חלופה לשיווק פירות וירקות באופן שהן הגידול הן השיווק יהיו למהדרין. זאת לא מתוך פסילה של היתר המכירה חלילה, שכן כאמור מקובלים עלינו פסקיהם של הרבנים הראשיים לדורותיהם, אלא מתוך רצון להעלות את השמיטה ואת הציבור קומה אחת למעלה, ולא להסתפק בכשרות הרגילה שמסתמכת על היתר המכירה. יש לכך חשיבות עצומה מבחינת תודעת השמיטה הן אצל הצרכן, הן אצל החקלאי והן באינטראקציה ביניהם. יודעים גם יודעים אנו את הפגמים, החסרונות והבעיות שחייבים להתמודד איתם גם ברמת הגידול וגם ברמת השיווק, אך דווקא ההתמודדות עם הבעיות ומציאת הפתרונות הן מפרות ומקדמות את

השמיטה לקראת קיומה השלם. גולת הכותרת של מערכת זו, לדעת הרב, היא השיווק של הפירות והירקות דרך 'אוצר בית דין'. רק כך מתמלאת מגמתה של תורה להביא פירות שיש בהם קדושת שביעית לכלל הציבור – 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה'. אך החידוש בדברי הרב הוא שיש קשר אינטגרלי בין איסור המלאכות בשביעית לבין מערכת ההלכות שנובעות מקדושת שביעית. שהרי לשיווק קודם הגידול, וברור שכדי לגדל פירות שביעית במסגרת 'אוצר בית דין' באופן שהם יהיו ראויים לשיווק כלכלי, צריך להקל באיסורי המלאכות. ולכאורה מה עניין איסורי מלאכות לקדושת שביעית? בשו"ת באהלה של תורה ח"ג סי' כב, דן הרב בגיזום פרחים בשביעית שמבוצע בסיום קטיף הגל הראשון של הפריחה, ומטרתו להצמיח גל שני של פריחה. בתוך כדי הדברים הוא מביא את הסברו של ה'אגלי טל'¹ מדוע קבע הרמב"ם שאיסור נטיעה בשביעית נחשב תולדה ואינו אסור אלא מדרבנן. אב המלאכה הוא זריעת ירקות, והפרי שיש בו קדושת שביעית גדל באדמה בעקבות הזריעה. לעומת זאת העצים – אין בהם קדושת שביעית, ולכן מלאכת הנטיעה אינה דומה בכול למלאכת הזריעה ונחשבת היא רק תולדה בשביעית שאסורה רק מדרבנן. זוהי גם סברתו של רשב"ג שמתיר בשביעית לטעת עצי סרק.² ושואל הרב אריאל בין היתר: 'מה עניין קדושת שביעית לאיסור עבודה וכי מותר לזרוע זרעים שאין בהם קדושת שביעית?' תשובה לשאלה זו מצויה במקום אחר (סי' לב, עמ' 192) בדיון בשאלה אם מותר לכסח דשא על ידי בהמה. גם שם מזכיר הרב את סברת ה'אגלי טל' שכיוון שאין בדשא קדושת שביעית, אין בכיסוח משום זמירה מן התורה לכולי עלמא. וכך הוא כותב שם:

ובטעם הדבר שאיסור זריעה וזמירה תלוי בקדושת שביעית לכאורה צ"ע מה ענין קדו"ש לאיסור זריעה וכי זריעה תלויה בקדו"ש איסור זריעה עומד בפנ"ע ללא קשר לקדושת שביעית שהיא דין בפירות שצמחו אפילו מאליהם וצ"ל שכל מה שאסרה התורה לעבודות בשביעית היא כמו שכתב מו"ר הגר"ש ישראלי התורה והמדינה ח"ג עמ' קלו-קמא, הובא לעיל סי' ג' אות ג', משום הבעלות שאדם לא יחוש עצמו בעלים על אדמתו בשביעית כי לה' הארץ ושבתה הארץ שבת לה' ושבתה זו אין פירושה שהאדמה לא תצמיח דבר שהרי האדמה מצמיחה גם מאליה אלא שלא יזרע בה זרעים שישימשו אותו ותהיה לו בעלות עליהם ואיסור בעלות זה לא נאמר על כל גידול הצומח בשדה אלא רק על אותם גידולים שחלה עליהם קדושת שביעית שרק בהם אמרה התורה שיש להם קדושה ואסור להתיחס אליהם כבעלים וממילא לא אסרה התורה גם זריעה וזמירה אלא בגידולים כאלו שהתורה אסרה אך בדברים שהתורה לא אסרה להתייחס אליהם כבעלים ולא אכפת לה שיתייחסו אליהם כבעלים אפילו בשביעית לא אסרה את זריעתם וזמירתם...

1. אגלי טל, זרע סעי' א ס"ק ב אות ה.
2. תוספתא שביעית פ"ג הי"ט.

הקו ששזור את קדושת שביעית עם איסורי המלאכות הוא שהכול בא להורות שהאדם אינו הבעלים של השדה בשנת השמיטה. לכן יש להפקיר את הפירות, לכן אסור לקצור את היבול כדרך הבעלים ולכן אסורות כל המלאכות החקלאיות בשמיטה. אך ב'אוצר בית דין' שהוא מערכת שכל כולה מיועדת כדי להביא את פירות ההפקר אל הציבור, אזי יש להקל גם במלאכות בתנאים מסוימים.³ לדוגמה, הרב קוק זצ"ל החמיר ואסר עשיית מלאכות דרבנן כשמטרתן היא לאוקמי פירא,⁴ שכן מדוע שחכמים יתירו ל'בעלים' של העץ לעשות מלאכה 'לאוקמי פירא' כשהפירות הם הפקר ואינם שלו. מו"ר הרב אריאל הולך בזה בעקבות מורנו ורבנו הגר"ש ישראל זצ"ל, שבאוצר בית דין, שכל מטרתו היא להביא את הפירות לציבור, גם הרב קוק יודה שמותר לעשות מלאכה כזו לטובת הציבור.⁵

בשמיטה האחרונה פנה אליי חקלאי ושאל אותי איזו מבין החלופות שעומדות בפניו עדיפה: א) להשבית את המשק. ב) לגדל ולשווק את הפירות דרך 'אוצר בית דין'. הפניתי את השאלה למו"ר הרב אריאל, והוא ענה בצורה ברורה שעדיף שהחקלאי יעבד את האדמה עפ"י ההיתרים המקובלים באוצר בית דין ולטובת הציבור, כי בלא זה אף אחד לא יטפל בפירות, הם ייפלו לארץ והיו לתועלת העטלפים והעורבים⁶ בלבד.

ג. הגדרת חממה כבית

בתחילת הקמתו של המפעל לגידול ושיווק ירקות עלים ללא חרקים, היינו צריכים למצוא פתרון לגידול הירקות בשנת השמיטה (תשנ"ד), כי אז עלתה שאלת החממה בכל חריפותה. באנו בדברים עם רבנים מכל החוגים, וכמדומה שהצלחנו אז להביא להסכמה של כמעט כל הרבנים מסביב להיתר גידול הירקות בחממה ובמצע מנתק. אבן נגף אחת הייתה לשכנע שדין חממה כדין בית. זאת בעקבות סברה שכתב ה'חזון איש' ליישב שני מקורות סותרים: מחד גיסא נאמר שאין עושין בתים בשביעית,⁷ ומאידך גיסא מבואר בירושלמי⁸ שבית הוא סיבת היתר בשביעית, שכן בית לא נחשב 'שדה'. ה'חזון איש'⁹ מסביר שבמשנה מדובר בבית שאינו מגן אלא מפני השמש, ולכן הוא אסור בשביעית, ורק בית שמזיק לגידול הצמחים והוא להם 'לרועץ' – מותר בשביעית. לאור זאת אמרו

3. ראה עוד באהלה של תורה, ח"ג סי' מו, עמ' 231, שבתנאים מסוימים יש להתיר דילול על ידי זמירה, שיש בה לכאורה משום הפסד פירות שביעית (לפני עונת המעשרות), כיוון שמטרת הדילול היא כדי שהפירות האחרים יהיו ראויים לאכילה. לכן אין לראות את הדילול כהפסד פירות שביעית אלא אדרבה, קיום מצווה 'והייתה שבת הארץ לכם לאכלה'.

4. ע'י שבת הארץ, עמ' 205 והערה 86; שם קונטרס אחרון, סי' יב.

5. חוות בנימין, ח"ג עמ' תרכד-תרכה; וע"ע באהלי שדה, עמ' 81-89.

6. וע"ע הקדמת מו"ר הרב אריאל, לס' קטיף שביעית, עמ' 28-32.

7. שביעית פ"ב מ"ד.

8. ירושלמי ערלה פ"א ה"ב.

9. חזון איש, שביעית, סי' כ ס"ק ו.

תלמידי ה'חזון איש' שהחממה בימינו אינה לרועץ לגידול, אלא להיפך – החקלאים מגדלים בה כדי לשפר את גידוליהם.

ידועים דבריו של ה'חזון איש' בקובץ אגרות, שאחד מיסודות הפסיקה הוא הכרה מעמיקה של המציאות, וכך הוא כותב:¹⁰

בירור משפט בחינת הלכה למעשה נחלק לעיונים שנים. העיון הראשון להניף הסלת הנקי סעיפי המשפט התוריים. ואחריו עיון השני החדירה בהעובדא הנוכחת לפנינו... כדי להתאים את הגידון אל סעיף ההלכה המכוון עליו. ומרובים המכשולים של התאמה כוזבת מהמכשולים ביסוד ההלכה...

מו"ר הרב אריאל שליט"א, בהיותו רב במושב כפר מימון במשך שנים, שמסביבו חקלאים וחקלאות פורחת, מכיר את המציאות החקלאית לעומקה. לכן שנים הרבה לפני כן (בשנת תש"מ) הוא כתב והסביר¹¹ שלאמיתו של דבר החממה היא 'לרועץ לגידול'. נכון הוא שהחקלאים מגדלים בחממה, אך הם עושים זאת כדי לשווק יבולים קציים בחורף לאירופה הקרה. הגידולים עצמם אינם יכולים לגדול באופן טבעי בחממה, שכן במבנה סגור חסרים תנאי אקלים טבעיים. הם גדלים בגלל התנאים המלאכותיים המיוחדים שהחקלאי מספק להם: השקיה, הזנה, המטרה, דשנים ועוד.

ד. קיום אילן מורכב

רוב מיני עצי הפרי שגדלים בארץ ישראל מורכבים, אלא שחלקם הגדול מורכב מין במינו ואין בהרכבתם משום איסור כלאיים, וחלקם מורכבים מין בשאינו מינו. רוב הבעיות הוא במינים כגון אגס, אפרסק, שזיף, שקד ומשמש. על כן פועלים כבר שנים במכון 'התורה והארץ' למפות את הבעיות ולנסות למצוא להרכבות האיסור חלופות שמקובלות על אנשי המקצוע. אך מה הדין בדיעבד אם נטעו בגינה הרכבת איסור? האם צריך לעקור את העץ, או שמא מותר לקיים ולהמשיך לגדל אותו? וכאן כאמור לעיל חשוב מאוד להבין לעומק את המושגים. פרופ' יהודה פליקס¹² מגדיר הרכבה מהי: הרכבה היא 'חיבור ענף, שורש או ניצן של צמח אחד (הרוכב) אל צמח אחר (כנה) כדי שהצמח יתקיים יותר טוב הודות לחוסנה של הכנה...'. הפרי שמתקבל מן ההרכבה הוא הפרי של הרוכב, וההשפעה של הכנה על הרוכב היא מועטה מאוד.¹³ ההרכבה נצרכת מפני שפעמים רבות אין אפשרות לטעת את הרוכב לבדו, כי הוא אינו מתאים לגידול אופטימלי בקרקע, הוא אינו אמיד למחלות ולמזיקים וכדו'. לכן נוטעים את הכנה שמתאימה לכל הנ"ל ועליה מרכיבים את הרוכב, וכאמור הפרי שיתקבל יהיה כפריו של

10. קובץ אגרות חזון איש, א, לא.

11. שו"ת באהלה של תורה ח"ג סי' י, נדפס לראשונה ב'המעין' טבת תשמ"מ; וע"ע שם, ח"ד סי' סב-סג.

12. כלאי זרעים והרכבה, עמ' 314.

13. ראה פרופ' אליעזר גולדשמידט, 'בעית האתרוג המורכב וטיבם של האתרוגים המצויים בימינו', תחומין ב, עמ' 135-145, ובפרט עמ' 142-143.

הרוכב.¹⁴ לאור הנ"ל מסביר מו"ר הרב אריאל¹⁵ שיש להבחין בין פרד שהוא פרי תערובת והריהו בבחינת 'הרכבה מזגית' לבין עץ מורכב שהוא בבחינת 'הרכבה שכונית'. בראשון הסוס והחמור התמזגו לגמרי ויצא הפרד הזה, אך בהרכבה, כיוון שאין זו אלא 'הרכבה שכונית', הרי שיש לדמותה לחצי עבד וחצי בן חורין שאסור בחצי שפחה וחצי בת חורין, כי צד העבד משתמש בצד הבן חורין. וזו לשונו בהמשך:

והנה כלאי אילן אף שנראים כעץ חדש למעשה אינם כן ניתן להפריד ביניהם ולהחזיר את הכנה למינה הקודם ואת הרוכב למינו ואע"פ שיש יניקה ביניהם וע"י ההרכבה יהפכו להיות עץ אורגני אחד אולם אינם דבר חדש.

כלומר עץ מורכב יש לראות אותו בשני חלקיו – הרוכב והכנה – ולא כיצירה אחדותית אחת. לכן אסור לקיים את המורכב. לעומתו פרד, שיש לראותו כיצירת תערובת, מותר לקיים אותו ולהשתמש בו. אך בהמשך מבחין הרב בין תחילת תהליך ההרכבה לבין המשכו. אכן בתחילת התהליך יש לראות את המורכב בשני חלקיו, אך לאחר שכבר התאחה, הרי לפנינו עץ אחד, כי אז מותר לקיים את המורכב. כך הוא רוצה גם להסביר את דברי החזון איש, וזו לשונו:

וכשנטועו והוא מורכב משנים זהו הרכבתו שנותן החיות בשניהם, וה"נ במשקה דחשיב זורע הרי זורע שניהם עכשו וחשיב מרכיב, ומיהו י"ל דכל זמן שהוא גדל והוא מורכב אין מרכיב אחר מרכיב.

בתחילת התהליך יש בנטיעת העץ המורכב משום איסור דאורייתא של הרכבה, לדעת החזון איש, אך בהמשך, לאחר שהרוכב והכנה התאחו, אין איסור להשקות ולקיים את העץ המורכב, שכן 'אין מרכיב אחר מרכיב', ולאחר האיחוי יש לראות את העץ כמציאות אחת אחדותית. לאור הנ"ל מסיק מו"ר הרב אריאל כדברי החתם סופר¹⁶ ו'ערוך השלחן' שאין איסור קיום בעץ מורכב לאחר שהרוכב התאחה בכנה, וכך הוא רוצה להסביר גם את דברי החזון איש כנ"ל.¹⁶

ה. מעשר עני

השנה, שנת תשע"ח, זוהי שנת מעשר עני, ונשאלת השאלה איך אנו מקדמים את התודעה ואת המחויבות לנתינת המעשר לעני. מו"ר הרב אריאל מתחבט בשאלה זו בכמה תשובות (ח"ד סי' נה-סא). יש בנתינת מעשר עני חומרא מיוחדת, שכן נאמר בגמרא (חולין קלד ע"א) שיש חובת נתינה של מעשר עני גם במצבי ספק, והדבר נלמד מן הפסוק 'עני ורש הצדיקו' (תהילים פב, ג). מאידך גיסא לגלגל את חובת התשלום על

14. לעומת זאת בהכלאה שהיא הפריה מינית יתקבל פרי תערובת, ראה גולדשמידט שם, עמ' 143.

15. שו"ת באהלה של תורה ח"ד סי' לא, עמ' 247.

16. אמנם צ"ע כי גם לאחר האיחוי ניתן לראות את שני חלקי העץ, ואם נחתוך את העץ במקום ההרכבה ונצמיח ענפים מן הכנה, נקבל פירות של הכנה, ומנגד אם ניטע את חלק הרוכב שניסרנו, נקבל ממנו כפירות הרוכב. בנוסף החזו"א בהמשך כתב: 'וכל זה לעניין דאורייתא אבל מדרבנן אסור לקיים את המורכב וחייב לעוקרו אף שתחילת זריעתו ביד נכרי...!'

החקלאי לבדו, אפילו אם נערוך תחשיב מקל של 1.2% ולא 10% כדברי הגרש"ז אויערבאך ופוסקים נוספים,¹⁷ זה מכביד מאוד ויקשה מאוד על כושר התחרות של אותם חקלאים.

בתשובה (ח"ד סי' נז) דן מו"ר הרב יעקב אריאל בשאלה אם מותר כלל לקנות פירות מן השוק, במקום שיש שם השגחה, אם ברור שהבעלים לא נתן את המעשר לעני. כשהבעלים או המשגיח מפרישים תרומות ומעשרות וקובעים ש-9/100 הרי הן בתחתית ארגזי הפירות, הרי שהצרכן שקונה את הפירות שמצויים שם מחזיק בידיו פירות גזולים.¹⁸ אלו פירות של העני, ואיך יאכל פירות גזולים? הרב מתפלפל שפעמים רבות אין הצרכן יודע שהפירות שקנה הם מעשר עני, ואולי גם אם יבוא עני יוכל לומר לו שעליו חובת ההוכחה שאכן המעשר עני מצוי בפירותיו והמוציא מחברו עליו הראיה. בהמשך הוא מביא את הרמב"ם¹⁹ שאין ליהנות מן הגזלן כאשר הממון שברשותו מוחזק כגנוב; וזו לשונו:

כל דבר שחזקתו שהוא גנוב אסור ליקח אותו, וכן אם רוב אותו הדבר שהוא גנוב אין לוקחין אותו...

הרב מביא שתי סברות להקל. סברה אחת היא שגם כאשר בוודאי יש בפירות של המוכר פירות גזולים, מכל מקום הולכים אחר הרוב, וכשהרוב אינו גזול – מותר.²⁰ סברה נוספת של 'אבן האזל'²¹ היא שכאשר אין אפשרות להבחין בין פירות הגזלן לפירות הנגזל, אזי הנגזל מתייחס והפירות מותרים. והרב מסיק:

לכתחילה יש לקנות מירקן המנוי על קרן המעשרות ומקיים מצות נתינה של מעשר עני. העדפת ירקן כזה תעודד ותסייע בידיו לקיים את המצוה מבלי שכל ההפסד יהיה שלו. בשעת הדחק, כשאין ירקן אחר ניתן לקנות מירקן רגיל ולסמוך על הים של שלמה או אבן האזל...

לאור הנחיות מו"ר הרב אריאל (שם, סי' נח), הקמנו את 'בית האוצר', שאחת ממטרותיו היא להעביר את דמי המנויים לעניים, כדי שגם הצרכנים, בעלי הגינות, בעלי החנויות וגם החקלאים יוכלו לקיים את מצוות נתינת מעשר עני. המערכת מבוססת על יסוד דברי

17. שער הזול הוא מחמת הקדמת המעות, עי' גמ' גיטין ל ע"א; וכן כתבו להסתמך על כך הגרש"ז אויערבאך והגרי"ש אלישיב, עי' הליכות שדה 23, עמ' 17; וע"ע מנחת יצחק, ח"ח סי' עב סעי' א. בנוסף על כך יש לציין שאין הבעלים חייבים להביא את הפירות לביתו של העני, ולכן יש להוריד מן החיוב את כל הוצאות השיווק וההובלה.

18. נקודת המוצא של הרב שהפירות נחשבים כגזולים אצל הלוקח, אך לענ"ד אין הדבר פשוט, כי הן מתנות כהונה הן מעשר עני נחשבים כממון שאין לו תובעים, והמזיק או אכל מע"ע פטור מלשלם אלא מדיני שמיים. וכן פסק הרמב"ם, הל' ביכורים פ"ט הי"ד: 'עבר ואכלן או הזיקן או מכרן... והקונה אותם אע"פ שאינו רשאי הרי זה מותר לאכלן מפני שמתנות כהונה נגזלות'. ועי' בדרך אמונה לרמב"ם שם, בבה"ל ד"ה מפני, שהוא הדין במעשר עני. אמנם עי' חידושי הגר"ח, מהד' מישור (תשס"ח) חולין קלד ע"א (עמ' תקא-תקב), להבדיל בין מתנות כהונה לבין מעשר עני.

19. רמב"ם, הל' גנבה פ"ו ה"א.

20. עפ"י ים של שלמה, ב"ק פ"י סי' נט.

21. אבן האזל, הל' גנבה שם.

הגמרא (גיטין ל ע"א) ש'מכירי עניים' זוכים בפירות עצמם מיד בעת 'קריאת שם' של המפריש. כל מנוי בעצם נותן הלוואה מראש לעניים, אלו נותנים למנוי רשות לאכול את המעשר עני ועלותו מתקזזת על חשבון הלוואה שנתן מראש.

אנו מאחלים למו"ר הרב אריאל שליט"א שימשיך להנחות את המכון, את שאר המכונים ואת עם ישראל בכלל עוד שנים רבות בדרכה של הלכה, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא.

